

I.

Általános bírálati megjegyzések. — Műszerkezet és öszhangzat.

Ha a lakást, illetőleg a házat, az égalj szempontjából tekintjük, akkor igen nagy különbséget találunk, mely szépészetileg is nagy jelentőséggel bír. Az észak lakója azt kívánja leginkább lakásától, hogy őt a hidegtől megóvja, a déli égalj lakója ellenben oltalmat keres házában a hőség ellen. Ennek magas, szellős csarnokokra, hűs falakra, kőtalajra van szüksége, amannak jól elzárt, nem túlságos nagy — sőt inkább szűk helyiségekre, fára és szőnyegre a talaj, de még a falak számára is.

A városnak szintén más szempontja van, mint a falunak; a télnek, mint a nyárnak. A lakás æsthetikája *befelé* fordul a városban, úgymint a családi élet is, falun, vagy nyaralóban közreműködik a természet szépsége és a szabad levegő is. A természet befolyást gyakorol a tervezetre és az elrendezésre, a viszonyokra és a díszítmények nemére, a színek választására és meghatározására, és

így az is szintén mint szépítészeti tényező működik. A természet vonzó kecséiben bízva, a szabad levegő élvezésére számolva, egyszerűbben, kevésbé költségesen rendezzük be a nyaralót vagy a falusi lakot, ha csak a nyári hónapokat töltjük ott, s mindent a mit kívánatosnak vagy szükségesnek találunk — a kényelmet, belső berendezést, fényűzést, pompát illetőleg, a téli lakásra fordítjuk.

Szintén nagy különbség van e tekintetben a nagy és a kis város között. Az utóbbiakban szabályúl tekinthető: a kis családi ház és az állandó lakás, e szerint az illető tulajdonosnak több oka van lakását szilárdabb, tartósabb tárgyakkal berendezni s házát maradandó díszítményekkel ellátni, de itt megint az a baj, hogy a kisvárosiak távolabb állnak a művészettől és így nehezebben is juthatnak műszerkezetszerű (stylvoll) díszítési tárgyakhoz.

A nagy város bérlaktanyáiban ellenben a vándorlás uralkodik, a kinek saját háza nincsen, az lakásról lakásra, utczáról utczára vándorol. Maradásunk tartama mindig bizonytalan, senki sem tudhatja, néhány hónapig, vagy néhány évig lesz-e a kibérelt négy falnak ura — s még hozzá nagyon is korlátolt ura — s így természetesen nincs kedvünk lakásunkat valami különös gonddal berendezni, különösen ha nem rendelkezhetünk nagy jövedelemmel, hiszen nem tudjuk, mikor kell az általunk díszített, ékített helyiségeket másnak átengedni. Innen van aztán ama, minden szépészeti érzéket sértő öszhangzatlanság, mely némely, elég

comforttal berendezett lakást oly kietlenné, oly rideggé teszi.

Hanem mindennek daczára hajlandóbbak vagyunk nagy városban a csak kibérelt, ideiglenes lakást díszíteni, ékesíteni, mert arra készlet az a sok szép, kellemes tárgy és műkincs, melyek folyton szemünk előtt vannak, s a díszes, kényelmes lakással akarjuk a kertnek hiányát, a szabad természet élvezését pótolni, vagy a társadalmi élet nagyobb szerű fejlettsége és gazdagabb kiképzettsége hozza ezt magával?

A lakás helyes, szépészeti és művészeti elveken alapuló berendezésének és díszítményezésének legnagyobb ellensége a — nagy jövedelem hiánya, melyben a művelt középosztály főleg hazánkban annyira sínlik, a kinek erszénye nem engedi, hogy ha — mint a nagyobb városokban szokás — például három hónapig egy lakást bírt, melynek díszítményezésére annyit költött, a mennyit jövedelme szerint költhetett, s most kénytelen onnan kiköltözni, akkor aligha költhet megint az új laknak festésére, hanem kénytelen a háztulajdonos «olcsó, de rossz»-féle festésével megelégedni, habár mennyire is sérti szépészeti érzékét, hogy például vörös húzatú bútorait kék vagy zöldre vagy épen vörösbarna tarkára festett szobába állítani kénytelen, pedig ugyanezen vörös bútorok oly igen jól illettek a másik lakásnak nappali szobájába, mert a fal, a tető, a talaj színével öszhangzatos öszletet képeztek.

A szépészeti és művészeti öszhangzat pedig

két momentumon alapszik — a színen és az idomon.

A közönséges szem számára, sőt azt mondhatjuk, általán véve, a szín még nagyobb jelentőséggel bír a lakás díszítésénél és berendezésénél, mint az idom. A szín az, mely legelőször is szembe tűnik s ezért az teszi a leghatályosabb benyomást, az adja meg az általános hangulatot, és a szín segítségével lehet az idomok hiányait vagy egyenetlenségeit némileg eltakarni, az észlelő szem előtt elrejtteni. Ámbár általán véve a finomabb színérzék igen ritka tehetség s a valóban helyes, finom színhatást csakis szépészetileg és művészetileg képzett ízlés foghatja fel, mind ennek daczára, a közönséges szemnek is sokkal inkább tűnik fel a színeknek vagy hibás összeállítása vagy rikító öszhangzatlansága, mint az idomok hiányai, mert ezeknek megítélésére bizonyos ismeretek kívántatnak.

A szobának mindenek felett a szín adja meg a jelleget, melyet is annak segítségével tetszésünk szerint megváltoztathatunk. A szín segítségével szűkebbnek vagy tágasabbnak, alacsonyabbnak vagy magasabbnak tüntethetjük fel a szobát. Ha azt akarjuk, hogy a szobának komoly vagy vidám jellege legyen, kopárnak vagy gazdagnak, egyszerűnek vagy pompásnak akarjuk feltüntetni, kedélyesen, otthonias, költői, hideg és ünnepélyes, vagy kellemes meleg hangulatot akarunk annak kölcsönözni, a szerint, a mire használni akarjuk; ábrándozásra alkalmas boudoir-nak, csendes pihenőhelynek, hol zavartalanul átengedhetjük magunkat gondolata-

inknak, mulatóhelyiségnek vagy díszteremnek, stb., minden esetre, minden alkalomra nézve mindig csak a szín a legelső és utolsó eszközünk lenni fog.

A szín bájos tündér, ki jó és rossz, öröm és verőfény, gyász és sötétség fölött uralkodik, s nem tűri, hogy őt figyelembe ne vegyék. Ő vonz és hízeleg a szemnek, egész az elragadtatásig fokozhatja a tetszést, de csak úgy, ha az ő sajátosságain alapuló szabályok szerint bánnak vele, ellenkező esetben rémséges boszorkánnyá változik s tetszés helyett iszonyatot, undorodást idéz elő. Legnehezebb az első lépés; a főszín megválasztása, pedig ez a döntő, a többi mind ennek a következményei.

Ha tehát a színre és a színes díszítményekre kell a fősúlyt fektetnünk, azért, mert az idomhibák csak szakértő szemnek tűnnek föl, azzal korántsem akarjuk azt mondani, hogy az idomzat vagy idomosság egyenletességét el lehet hanyagolni, mert az által elhanyagolnánk, azaz nem érhetnénk el azt, a mit műszerkezetnek — stylusnak neveznek, s a mi épen az idomzat egyenletességét feltételezi.

De mi nem értjük a «stylust» ama tekintetben, melyben rendesen, ha stylusról szó van, azt érteni szokás a művészeti ismeretekkel nem bíró világban, a szó már minden ember nyelvén forog, csak hogy rendesen hozzá tesznek: görög-, góth-, román-, renaissance-, rokoko-stylus. Mi egészen eltekintünk mind ezen «stylus»-októl s mégis

«styl»-t követelünk a szoba vagy lakás díszítményezésében.

De hát micsoda ezen «műszerkezet» — ezen «stylus?»

Azonnal felelünk e kérdésre, hanem arra kérjük a tisztelt olvasót vagy bájos olvasónőt: olvassa figyelmesen a következő sorokat, melyekben a «stylus» szónak fogalmát a lehető legnépszerűbb modorban megmagyarázzuk.

Egy rajz, díszlet, bútordarab vagy festmény a nélkül is bírhat műszerkezettel — stylussal — hogy ama sokat emlegetett művészi korszakok valamelyikéhez tartoznék, akár mint eredeti, akár mint másolat; épen úgy bírhat egy festmény is műszerkezettel, a nélkül, hogy egy bizonyos mesternek, korszaknak vagy iskolának ízlése szerint alkotva legyen. A műszerkezet — stylus — a tárgynak eszményítése, az idomnak öszhangzatos egyenletessége az eszközzel, a czállal; egy bútordarab vagy edény csak akkor bír műszerkezettel, ha tökéletesen az, a minek rendeltetésénél fogva lennie kell, ha céljának tökéletesen megfelel. Ezen szempontból tekintve, műszerkezetszerű lehet a legpompásabb úgy, mint a legegyszerűbb tárgy, a leggazdagabban úgy, mint a legszerényebben berendezett lakás.

Egy török kerevet — díván — például műszerkezettel bíró bútordarab, pedig nem látni rajta semmit, a mi a fentemlített stylusok nyomait viselhetné, de minthogy tökéletesen megfelel rendeltetésének, mert a legkényelmesebb ülő-, nyug- és

fekhelyül szolgál, s mert nem bír határozott, éles vonalokkal, sőt inkább lágy, gömbölyödött idomainál fogva mindenhez hozzá simúl, hozzá illik, azért nem is ellenkezik semmiféle más szerkezetű bútorral vagy díszlettárggyal.

A mit a modern lakás számára kívánunk, az a műszerkezetnek fentebb megmagyarázott neme, mely nem egyéb, mint a lakásnak, vagyis minden egyes szobának eszményítése, szépítése és nemesbítése, *de csak a valónak* alapján. Ha ehez szorosán tartjuk magunkat, akkor mindazon tévedéseket kikerülhetjük, melyekkel oly gyakran találkozunk a gyakorlati életben, s a legtöbb nehéz kérdésben kiismerhetjük magunkat.

Az ilyen tévedések egyike az, ha a szobát olyan módon díszítjük és rendezzük be, hogy egészen mást mutat, mint a miénk lennie kell. Ez téves felfogás, mert az nem egyezik meg a valóval és magával a tárggyal sem. Díszítsük a szobát mint szobát, mely zárt helyiség s ha kertté vagy erdővé alakítjuk, az csak illuzio, csalódás, nem pedig a tárgynak eszményítése, nem a művészeti díszítményezésnek öszhangzata a czéllal vagy eszmével. Vannak kivételes esetek, a mikor az olyan is megengedhető. Mint például az angol költő Lee Hunt életében előfordult, hogy egyszer valami sajtópör folytán két évi fogságra elítéltetett, s hogy fogságának nyomasztó súlyát annyira ne érezze, szobáját kertté alakította át. A falakat sűrű rózsá- és myrtusligeteket ábrázoló falszőnyeg borítá, a tetőre derült kék eget, könnyű felhőkkel és lebegő madarakkal

festetett, ablakának vasrostélyzatát színes virágú folyondárok vonták be, a kandallón, a szekrényen, az íróasztalon — szóval a hol csak lehetett, mindenütt dísznövények és nyíló virágok voltak alkalmazva s így viruló kertben képzelhette magát.

A fogoly költő eszméje az ilyen körülmények közt bizonyára bájos és czélszerű is volt, hanem nagyon tévednénk, ha ezt az eszmét — mely csak is az adott viszonyok közt helyes és költői volt — elvül elfogadnók. Ha szobánk falára erdőt vagy kertet, tetejére mosolygó eget festenénk — s ha még oly művészi lenne is — az nem nyújtana semmi élvezetet, mert az igazi erdőnek látása, annak százféle fény- és színjátéka, az illat és madárdal, mely azt élénkíti, az igazi viruló kert, melynek élvezésében semmi sem gátol, csak hamar megutáltatná velünk az élettelen merevségében pompázó festett természetet.

A derült, mosolygó ég a verőfényes táj felett vidítólag hat az emberre, de azt is megunjuk, ha örökké, változatlanul fölöttünk látnók. Es ha aztán valami komor búkóros embernek eszébe jutna — pedig joggal tehetné — szobájának tetejére sötét viharfellegetek és cikázó villámokat festetni, hova jutnánk végre az ilyen korlátlan phantasztikus eszméket követve? S milyen furcsán venné ki magát a felhőre akasztott csillár, vagy a kék ätherbe erősített lámpatartó!

Ha a lakhelyiségek díszítményezésénél a színek és idomok öszhangzata a művészeti főczél, akkor minden, a mi díszítményül szolgál, ezen öszhang-

zat keretébe illő legyen. A díszítmény nem önálló tárgy, magába véve nem jelent semmit, csak úgy lesz valamivé, ha rendeltetésének megfelel. A díszítmények mindig csak az öszletnek részei. A falak nem a díszítmények kedvéért vannak, hanem megfordítva, a díszítmények vannak a falak kedvéért.

Ha bár hány művész is dolgozik egy helyiségnek díszítésén, az csak úgy lehet sikerültté, ha valamennyit *egy* eszme lelkesíti, *egy* cél felé kell valamennyinek haladniok. A festőnek nem szabad elfelednie, hogy az csak díszlet, a mit ő alkot, nem pedig képzeletének szabad alkotmánya, mint a kép, mely semmi egyébbel nem törődik, mint saját szépségével.

Az állványfestmény — kép — tökéletesen elszigetelt mű. Célja egy neme az illúziónak, az a maga valóságában akarja a tárgyat a szemlélő elé állítani, s e végre csak egy szemléleti pontot nyújthat neki, s ezért kénytelen a képíró, hogy a figyelmet a főtárgyra vagy főalakra irányítsa, a többit, a mellék műveket annak alárendelni, amazt pedig fokozott világításba helyezni.

Az állványfestészet szabadságát és elveit nem lehet a lakhelyiségek falfestésére alkalmazni, mert ha a falfestmény megengedi magának a képfestészet szabadságát, akkor csak szerencsés véletlennek tekinthető, ha az építész célirányáival, vagy a többi díszítményekkel öszhangzóan egyezik meg. Már azért is zavarja a helyiség öszhangzatát, mert egy idegen valónak ábrázolata. Falra festett jelenetek életnagyságú alakokkal valóban rémségessé tehet-

nek egy szobát. Ha a falfestéssel úgy bánunk, mint az állványfestészettel, akkor szintúgy kell azt ki is számítani, tudniillik hogy csak egy bizonyos szemléleti pontja legyen, és akkor csak is ezen a ponton állva szemlélhetjük és élvezhetjük nyugalommal. A mint azt a bizonyos pontot elhagyjuk, akkor az alakok állása elferdül, a távlat meg lesz fordítva, mi még visszasabban tűnik fel, ha építmény is van a festményben, s így a szobának minden más pontjáról tekintve, a szemlélet inkább gyötrő mint élvezetes. Ha pedig a festő a távlat és szempont szabályait nem veszi tekintetbe, akkor épen sehonnan sem szemlélhetjük festményét valami élvezettel. Erre ugyan azt lehetne mondani, hogy az emberek legnagyobb száma az ilyen hibákat nem is látja, nem veszi észre s így nem is gyötrik érzékét — az igaz is lehet — de a művészet és szépészet szabályai nem alapulnak a vakok és érzéketlenek — hanem a látók és érzők észlelésein.

A lakót meg épen nem elégítheti ki az az egy szemléleti pont, mert az nem keresi lakhelyiségeiben azon élvezetet, melyet egy-egy külön műnek figyelmes szemlélése nyújt, az ember nincs is mindig arra hangolva, hanem azt kívánja, hogy lakása díszítményeinek és berendezésének öszletes benyomása kellemes, harmonicus legyen, akkor minden kedélyhangulattal megegyezik, s megfelel a célnak.

Mindezekből látjuk, hogy a falfestészet egészen más elveken alapszik, mint az állványfestészet; először is nem szabad olyannak lennie, hogy különösen igénybe vegye az ember figyelmét, s nem sza-

bad csak egyetlen egy helyes szemléleti ponttal bírnia, nem szabad az egyiket kiemelnie és a másikat elrejtene, árnyékba állítania, gyakoroljon minden szempontból tekintve szép, nyugodt benyomást a szobának lakójára. Ez pedig csak akkor történik, ha a festés könnyű mintázattal, mint egy színezett rajz, mély alapok nélkül, előállítatik.

A rajz szép legyen, a színadás öszhangzatos és a helyiség jellegével megegyező, ezen feltételek mellett, az egyszerű szerek daczára a legnagyobb eredményeket lehet elérni, s nem kell attól tartani, hogy a helyiségnek nyugalma, a művészeti béke megzavartatik.
